

วิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลต่อ
การดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา
จังหวัดอุตรดิตถ์*

ANALYSIS OF BUDDHIST BELIEFS AND DOCTRINE IN PHI
TALOK'S CEREMONIAL TRADITION INFLUENCING PEOPLE'S
LIFESTYLE IN THAPLA SUBDISTRICT, THAPLA DISTRICT,
UTTARADIT PROVINCE

พระครูปัญญาภาสูกิจ, Phrakhru Panyapasukit

พรหมเรศ แก้วโมลา, Phromares Kaewmola

พระราชเชมากร, Phra Rajakhemakorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

E-mail : thapla1972@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ (2) เพื่อศึกษาความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ และ (3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า (1) ประเพณีแห่ผีตลกเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญเทศน์มหาชาติในช่วงเทศกาลออกพรรษา และการบวชพระสามัคคีที่มีการแต่งตัวเหมือนผีให้มีดวงตาถลนดูน่ากลัว ผู้ที่สวมหัวผีตลกทำการเชิญแม่พระธรณีอธิษฐานขอพรเทวดา เมื่อเสร็จสิ้นพิธีผู้สวมหัวผีตลกจะให้พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล (2) ประเพณีแห่ตลกของตำบลท่าปลา

* Received 6 June 2025; Revised 20 June 2025; Accepted 27 June 2025

มีความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองป้องกัน มีความอุดมสมบูรณ์ในอาชีพ การทำบุญอุทิศให้กับญาติพี่น้อง ทำให้ประเพณีแห่ผีตลกมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน แสดงให้เห็นถึงคติธรรมความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ ความละเอียดเกรงกลัวต่อบาป ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน และมีสติให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว (3) ประเพณีแห่ผีตลกเป็นตัวอย่างของการใช้ความเชื่อและคติธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ การรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน การสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์ และเพื่อให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ ด้วยการนำหลักภavana 4 มาบูรณาการกับประเพณีแห่ผีตลก ได้แก่ ฝึกการแสดงออกที่ดี สร้างจิตสำนึกที่ดี ฝึกฝนจิตใจให้มีความมั่นคง เข้าใจถึงสังขารของชีวิต

คำสำคัญ : ความเชื่อและคติธรรม, ประเพณีแห่ผีตลก, การดำเนินชีวิต

Abstract

This qualitative study aimed to 1) investigate the history and background of Phi Talok ceremonial tradition, 2) explore its associated beliefs and Buddhist doctrines, and 3) analyze how these beliefs and Buddhist doctrines influence the lifestyles of people in Tha Pla subdistrict, Tha Pla district, Uttaradit province. The data were collected from 20 key informants.

The results were as follows:

1. The Phi Talok ceremonial tradition is part of Mahajati Preaching tradition held at the end of the Buddhist Lent festival and during mass ordination ceremonies, where participants dress up as bulging-eyed ghosts. The individual wearing Phi Talok mask invites Phra Mae Thorani and prays for blessings from the celestial deities. At the conclusion of the ceremony, Phi Talok performer invites Buddhist monks to sprinkle holy water for auspiciousness.

2. Phi Talok tradition is rooted in beliefs of sanctity, protection, abundance, and career advancement. Because the merit-making is dedicated to deceased relatives, the tradition remains deeply integrated into the community's way of life. Furthermore, this tradition demonstrates gratitude

toward ancestors, a sense of moral shame (Hiri-Ottappa), community participation, mindfulness, and the commitment to refraining from evil.

3. Phi Talok ceremonial tradition serves as a model for applying Buddhist beliefs and doctrines to promote healthy family relationships, interdependence, career advancement, and the preservation of community identity and creative local wisdom. Integrating Bhavana into Phi Talok tradition enhances its spiritual and emotional value, fostering self-awareness, positive expression, spiritual security, and understanding of the truth of life.

Keyword : Buddhist beliefs and doctrines, Phi Talok’s ceremonial tradition, way of life

บทนำ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไรจึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มี อำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น (दनัย ไชโยธา, 2538, น.68-69) ความเชื่อเกิดจากที่มนุษย์มีปัญหาทางด้านจิตใจ และความไม่รู้ไม่รู้ว่ามนุษย์จะอยู่ในสภาพใดสังคมแบบไหน ภาวะจิตของมนุษย์จะมีความรู้สึกไม่สบายใจไม่มั่นคงต่อชีวิตตนเอง ความเชื่อนี้จะช่วยให้กำลังใจช่วยรักษาจิตใจ ให้กับมนุษย์ช่วยตอบคำถามที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบได้ ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ คือ เชื่อในพลังอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในจักรวาลความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ใช้เหตุผลไม่ยอมขึ้นอยู่กับอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่สามารถพิสูจน์ได้ความรู้เหตุผล คือ ลำดับสูงสุดแห่งปัญญาของมนุษย์เป็นมูลเหตุให้เกิดพระพุทธศาสนา (दनัย ไชโยธา, 2538, น.73)

สมัยก่อนความเชื่อของประชาชนจะมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งลี้ลับที่ยังไม่สามารถหาข้อพิสูจน์ได้ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี คำว่า “ผี” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับมองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจจะทำให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีเรือน ผีहां และในบางครั้งคำว่า “ผี” ก็ใช้เรียกคนที่ตายไป

แล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น.735) ความเชื่อเรื่องผีเป็นสิ่งสัมพันธ์กับสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าโลกจะเจริญ วิทยาศาสตร์จะก้าวหน้าแต่ความเชื่อที่สืบทอดมาในรูปแบบเจตคตินิยมในเรื่อง ผี หรืออำนาจลึกลับยังคงมีอยู่ตลอดไป และความเชื่อเรื่องผีจะไม่สูญไปจากสังคมไทย ดังที่ มาลา คำจันทร์ กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเรื่องผีจะไม่สูญไปจากสังคมคนผีทั้งหลายอยู่ได้ก็เพราะคน ไม่มีคนก็ไม่มีผี ไม่มีแสงสว่างก็ไม่มีเงา (มาลา คำจันทร์, 2559, น.13)

ประชาชนชาวอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-ยวน ประชาชนบางส่วนยังมีความเชื่อในเรื่องลี้ลับ บางชุมชนยังยึดมั่นกับความเชื่อเดิมคือเรื่องจิตวิญญาณเรื่องผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ผีไร่ผืนนา ผีป่า ผีเจ้าที่ ผีเร่ร่อน เป็นต้น ประเพณีแห่ผีตลกหรือผีขน ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมของชาวไทย-ยวนก็เป็นหนึ่งในประเพณีที่มีการละเล่นสืบทอดกันมา แม้จะมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการละเล่นบ้างแต่ถ้ากล่าวถึงบริบทแล้วการละเล่นของทุกชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนาด้วยเสมอ จากการสอบถามและศึกษาข้อมูลจากบุคคลและเอกสารต่าง ๆ พบว่า ประเพณีแห่ผีตลกหรือผีขนนี้ ซึ่งคนท่าปลาจะเล่นกันใน 2 งาน คือ ในงานบวชพระและงานเทศกาลออกพรรษา (ทีมศึกษาประวัติศาสตร์ท่าปลา, 2562) โดยคนท่าปลาในตำบลท่าปลาจะนิยมเล่นแห่หัวผีตลกหรือหัวผีขนในช่วงเทศกาลออกพรรษา คือ เดือนตุลาคม สิ่งประดิษฐ์ที่มีลักษณะคล้ายหัวโขนตลกแต่งให้ดูน่าเกลียดน่ากลัวแตกต่างกันตรงท่าทางการเดินรำในขณะร่วมขบวนแห่ที่มีลักษณะตลกขบขัน ขวนหัวเราะ มีการหยอกเย้ากันระหว่างผู้ร่วมขบวนแห่และระหว่างผู้ชมชาวตำบลท่าปลาจึงเรียกว่า “หัวผีตลก”

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อศึกษาภูมิหลังประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลา ศึกษาความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก ตลอดจนการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ (1) การศึกษาจากเอกสารแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร ตำราประเพณีการแห่ผีตลกของ ตำบลท่าปลา พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา บทความวิชาการ และเอกสารงานวิจัยอื่น ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องผีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตลอดจนตำราทางวิชาการ วารสาร บทความและเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ (2) ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญต่อ การศึกษาครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคล และลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นที่ร่วมกับการสังเกตและการสำรวจเรื่อง ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

2. กลุ่มเป้าหมายที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของ การวิจัย จำนวน 20 รูป/คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (สุวิมล ติรกานันท์, 2555, น.170) โดย ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับ นำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก อันมีหลักเกณฑ์ ประการสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นเจ้าอาวาสวัดในตำบลท่าปลา 2) กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เป็นเจ้าพิธีกรรมและครูภูมิปัญญาท้องถิ่น (ด้านผีตลก) 3) ประชาชนที่แต่งตัวเป็นผีตลกใน ประเพณีแห่ผีตลกในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

3. เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบ สัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (สุวิมล ติรกานันท์, 2555, น.194) โดยมีขั้นตอนการสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ คือ (1) ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีแห่ ผีตลก ความเชื่อและคตินิยม จากหนังสือ เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย (3) กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการสร้าง เครื่องมือการวิจัย (4) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ (5) ผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบ เครื่องมือ (6) ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข (7) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ จริง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนของการวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการจดบันทึก และบันทึกเสียง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) รวบรวมเอกสารจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ ต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

(2) ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่างทั้ง 20 รูป/คน เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการจดบันทึกและบันทึกเสียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์

(3) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ถอดบทสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ผลของการวิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

(1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำราบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนา

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์โดยพิจารณาประเด็นหลักที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และอธิบายเป็นความเรียงเชิงพรรณนา นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประวัติและความเป็นมาของประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ประเพณีแห่ผีตลกของชาวตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีประวัติยาวนานเกินกว่าร้อยปี โดยแบ่งออกเป็นสองช่วงหลัก คือ ช่วงก่อนการอพยพ ประเพณีนี้จัดขึ้นในเทศกาลออกพรรษาและงานบุญเทศน์มหาชาติในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ตำบลท่าปลา ตำบลจริม และส่วนหนึ่งของตำบลหาดลำา ซึ่งในบางพื้นที่จะเรียกว่า “แห่ผีขน” โดยจะมีการเล่นแห่ผีตลกในขบวนแห่นาคบวชพระ และช่วงหลังการอพยพ หลังจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์และการอพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ประเพณีผีตลกยังคงอยู่แต่ได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมต่าง ๆ เนื่องจากชุมชน

ต้องกระจายไปอยู่ในตำบลและอำเภอที่แตกต่างกัน โดยคำว่า “ผีตลก” มาจากคำว่า “ผีตำหลก” หมายถึง ผีที่มีตาถูกหลอกออกมา และในปัจจุบันหมายถึงผีที่แต่งกายให้ดูน่าเกลียด น่ากลัว แต่ผู้เล่นมักจะมีท่าทางขี้เล่น ทำให้ผู้ชมขบขันและไม่กลัว ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลาจะแบ่งประเภทของผีตลกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผีตลกเล็ก คือ หัวผีขนาดเล็กสำหรับเด็กหรือคนตัวเล็กเล่น และผีตลกใหญ่ คือ หัวผีขนาดใหญ่สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถเคลื่อนไหวได้

ประเพณีแห่ผีตลกของชาวตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการละเล่นที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ โดยมีขั้นตอนและองค์ประกอบที่ชัดเจนในการเตรียมงาน โดยวัสดุในการทำหัวผีใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครง และผ้าหรือนำเอาจีวรเก่าของพระสงฆ์เย็บเป็นชุดคลุม มีการตกแต่งด้วยสีหรือหมึกหม้อที่ได้จากเขม่าสีดำจากการทำอาหาร เพื่อให้หัวผีดูน่าเกลียดหรือตลก และส่วนประกอบอื่น ๆ คือ ชะลอมหรือไม้ไผ่ใช้เป็นโครงหัวผี กาว และกระดาษใช้สำหรับปิดทับโครงเป็นรูปหัวผี และเครื่องดนตรี เช่น กระจับปี่ หรือกระจับปี่ที่ใช้ในการสร้างเสียงเพื่อความบันเทิง การเลือกผู้เล่นที่ต้องเลือกผู้ที่มีสุขภาพดี จิตใจเข้มแข็ง และสามารถทนต่อความเหนื่อยล้าในระหว่างการเล่นหัวผี โดยวิธีการละเล่นของประเพณีผีตลกในตำบลท่าปลา มีขั้นตอนที่เป็นระบบและมีความเคารพตามประเพณี คือ ขั้นตอนที่ 1 การบนพระแม่ธรณี เตรียมเครื่องประกอบพิธี เช่น ข้าวสุก, กล้วย, อ้อย, พลุ, ดอกไม้สีเหลือง, รูป, เทียน และผลไม้ ชุดหลุมขนาดเล็กสำหรับพระแม่ธรณี และจัดวางเครื่องสังเวยตามตำรา ขั้นตอนที่ 2 การปลุกพระแม่ธรณี จุดธูปเทียนและสวดคำเชิญพระแม่ธรณี และมีการทำน้มนต์เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้สวมหัวผี ขั้นตอนที่ 3 การอัญเชิญเทวดาและสวดคาถาธารณีสถาร มีการอัญเชิญเทวดาผู้ใหญ่ 4 พระองค์ที่เชื่อว่าจะช่วยให้พิธีสำเร็จ (ท้าวอัครธูระ, ท้าววิรุฬหก, ท้าววิรุฬปักขะ, ท้าวภูเวง) ขั้นตอนที่ 4 การบูชาท้าวทั้ง เพื่อขอให้พิธีสำเร็จตามประสงค์ ขั้นตอนที่ 5 การเรียกผีเข้าสิง ผู้ที่จะสวมหัวผีทำการสำรวมจิตและอธิษฐานขอพร รับรูปจากเจ้าพิธีและสวมหัวผี มีขบวนแห่ผีตลกจะไปตามชุมชนเพื่อเชิญชวนประชาชนร่วมบุญเทศน์มหาชาติและรับบริจาค และขั้นตอนสุดท้าย เมื่อเสร็จพิธีแห่ผีตลก เจ้าพิธีจะกล่าวอัญเชิญท้าวเวสสุวรรณและท้าวศรีศุตะอำมาตย์ให้รับวิญญาณกลับไปยังที่อยู่ ผู้สวมหัวผีจะกลับไปวัดเพื่อให้พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์เป็นสิริมงคล แสดงตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ประเพณีแห่ผีตลก ตำบลท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพที่ 2 การแต่งกายของผีตลก

ภาพที่ 3 การเรียกผีเข้าสิง

2. ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภوتاปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

สังคมไทยมีพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิม แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปบ้าง เนื่องจากได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่น ๆ แต่ก็ยังคงความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นว่ามีอำนาจเหนือคน บันดาลให้ทั้งคุณและโทษ ความเชื่อดังกล่าว เช่นความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา การนับถือบรรพบุรุษ ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภوتاปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นความเชื่อที่มีพื้นฐานมาพลังอำนาจเหนือธรรมชาติและคตินิยมของประเพณีแห่ผีตลก มีหลักมาจากการปฏิบัติตนตามคำสอนให้ประพฤติอยู่ในกรอบของศีลธรรม โดยประเพณีแห่ผีตลกมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของผีบรรพบุรุษที่มีอำนาจสามารถคุ้มครองและดลบันดาลโชคลาภ ความเชื่อนี้สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษและช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จและได้รับความเจริญรุ่งเรือง ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ จากการประพฤติปฏิบัติที่ดี โดยเน้นการทำกรรมดี การมีความขยันหมั่นเพียรและเสียสละ ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ทั้งพืชพันธุ์ ทรัพย์สิน และความสามัคคีของชุมชน และความเชื่อเรื่องของการทำบุญที่ส่งเสริมให้ประชาชนสำนึกในผลของกรรมดี-กรรมชั่ว ช่วยให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการกระทำชั่วและเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยการสะสมบุญจะนำมาซึ่งความสุขและความร่มเย็นในชีวิต

ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลา มีคติธรรมที่เป็นเครื่องเตือนใจ และเป็นหลักปฏิบัติของประชาชนในตำบลท่าปลา คือ เรื่องความกตัญญูกตเวที ด้วยการแสดงความเคารพและขอบคุณบรรพบุรุษผ่านการทำบุญและช่วยเหลือกันในชุมชน เพื่อแสดงความขอบคุณและตอบแทนผู้มีอุปการคุณในชีวิต โดยยึดหลักศีลธรรมและขนบธรรมเนียม เรื่องความละอายและเกรงกลัวบาป การปฏิบัติตามกรอบศีลธรรม โดยไม่ทำความชั่วและละอายต่อการกระทำผิด เช่น การทุจริตหรือเอารัดเอาเปรียบ การเห็นผีที่น่าเกลียดเตือนให้เกรงกลัวผลของกรรมชั่ว และเสริมสร้างคุณธรรมในสังคม เรื่องความสามัคคีที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัวและหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองในสังคม และเรื่องกฎแห่งกรรม โดยการทำบุญจะช่วยดวงวิญญาณที่เร่ร่อนพ้นจากกรรมชั่ว และเป็นการเตือนสติให้ผู้มีชีวิตดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม เพื่อรับผลบุญในชีวิต และหลีกเลี่ยงกรรมชั่วที่จะนำไปสู่ผลเสียในภพภูมิหน้า

3. วิเคราะห์ความเชื่อและคติธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ประเพณีแห่ผีตลกที่ละเล่นในแต่ละหมู่บ้านมีพัฒนาการจากการเล่นเฉพาะในหมู่บ้านของตนเป็นการร่วมขบวนแห่ในงานระหว่างหมู่บ้าน ในลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายญาติพี่น้องที่นับถือผีอันเดียวกัน เกิดวิวัฒนาการทั้งด้านการทำหัวผีตลกที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีความหลากหลายขึ้น บุคคล เพศ วัยของผู้เล่นมีตั้งแต่วัยเด็กถึงผู้สูงอายุ วัตถุประสงค์ของการละเล่นที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สืบสานประเพณี เป็นการกระตุ้นและระดมคนให้เกิดแรงจูงใจในการให้ทาน รักษา ศิล และเจริญภาวณา โดยร่วมกิจกรรมทำบุญและฟังเทศน์มหาชาติประจำปี เป็นไปเพื่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนทั้งเป็นการยับยั้งคนไม่ให้ทำกรรมชั่วเพราะกลัวผลของกรรมที่จะนำไปเกิดเป็น ผี หรือ เปรต ต้องเสวยทุกข์ในนรกขุมต่าง ๆ ถือเป็นประเพณีประจำถิ่นที่ทำให้เกิดสันถนาการเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่ผู้ร่วมงานบุญต่าง ๆ สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลาจึงเป็นประเพณีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในด้านครอบครัว เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการเคารพบรรพบุรุษและการสร้างความสามัคคีในครอบครัว โดยสอนให้ลูกหลานรู้จักกตัญญูกตเวทีและการทำบุญร่วมกัน ด้านสังคม ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนผ่านการร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำหัวผีตลก การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การขายสินค้า การผลิตอาหารและของที่ระลึก ซึ่งกระตุ้นเศรษฐกิจในท้องถิ่น และด้านภูมิปัญญา เป็นการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประเพณีเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ ความสงบสุข และพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. อภิปรายผลวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 1

ประเพณีแห่ผีตลกของชาวตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยแบ่งออกเป็นสองช่วงหลัก คือ ช่วงก่อนการอพยพ และช่วงหลังการอพยพ หลังจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์และการอพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ประเพณีผีตลกยังคงอยู่แต่ได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมต่าง ๆ เนื่องจากชุมชนต้องกระจายไปอยู่ในตำบลและอำเภอที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยคำว่า “ผีตลก” มาจากคำว่า “ผีดำหลก” หมายถึง ผีที่มีตาถูกหลอกออกมา และในปัจจุบันหมายถึงผีที่แต่งกายให้ดูน่าเกลียดน่ากลัว แต่ผู้เล่นมักจะมีท่าทางขี้เล่น ทำให้ผู้ชมขบขันและไม่กลัว ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลาจะแบ่งประเภทของผีตลกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผีตลกเล็ก คือ หัวผีขนาดเล็กสำหรับเด็กหรือคนตัวเล็กเล่น และผีตลกใหญ่ คือ หัวผีขนาดใหญ่สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถเคลื่อนไหวได้ มีขั้นตอนและองค์ประกอบที่ชัดเจนในการเตรียมงาน โดยวัสดุในการทำหัวผีใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครง และผ้าหรือนำเอาจีวรเก่าของพระสงฆ์เย็บเป็นชุดคลุม มีการตกแต่งด้วยสีหรือหมึนมหม้อที่ได้จากเขม่าสีดำจากการทำอาหาร เพื่อให้หัวผีดูน่าเกลียดหรือตลก และส่วนประกอบอื่น ๆ คือ ชะลอมหรือไม้ไผ่ใช้เป็นโครงหัวผี กาวและกระดาษใช้สำหรับปิดทับโครงเป็นรูปหัวผี และเครื่องดนตรี เช่น กระจับปี่ หรือกระจับปี่ที่ใช้ในการสร้างเสียงเพื่อความบันเทิง การเลือกผู้เล่นที่ต้องเลือกผู้ที่มีสุขภาพดี จิตใจเข้มแข็ง และสามารถทนต่อความเหนื่อยล้าในระหว่างการสวมหัวผี มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์” (พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาตเมธี), 2565) ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเกินกว่าร้อยปี เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนนับตั้งแต่เมื่อครั้งอำเภอท่าปลาตั้งอยู่ในพื้นที่เดิม (เขตนํ้าท่วมเนื่องมาจากการสร้างเขื่อนสิริกิติ์) ผีตลกเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้เล่นทำหัวโขนหรือหัวผีซึ่งทำมาจากเศษวัสดุที่หาได้ง่ายในห้องถิ่น เช่น โครงหัวผีทำมาจากไม้ไผ่สานประดับด้วยกาบมะพร้าว กาบหมาก ลูกมะเขือ ทาด้วยสีดำจากถ่าน (หมึนมหม้อ) มีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัวมาสวมใส่และแต่งตัวมิดชิดด้วยเศษผ้าเก่า (ผีตลกโบราณนิยมใช้ผ้าจีวรเก่าของพระสงฆ์ที่ไม่ใช้แล้วมาสวมใส่) แล้วเข้าร่วมขบวนแห่ นาคบวชพระและงานบุญออกพรรษาซึ่งมีการจัดกิจกรรมเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกโดยในระหว่างทางของการร่วมขบวนแห่ผีตลกไปที่วัดจะมีการนำต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นข่า เป็นต้น

2. อภิปรายผลวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 2

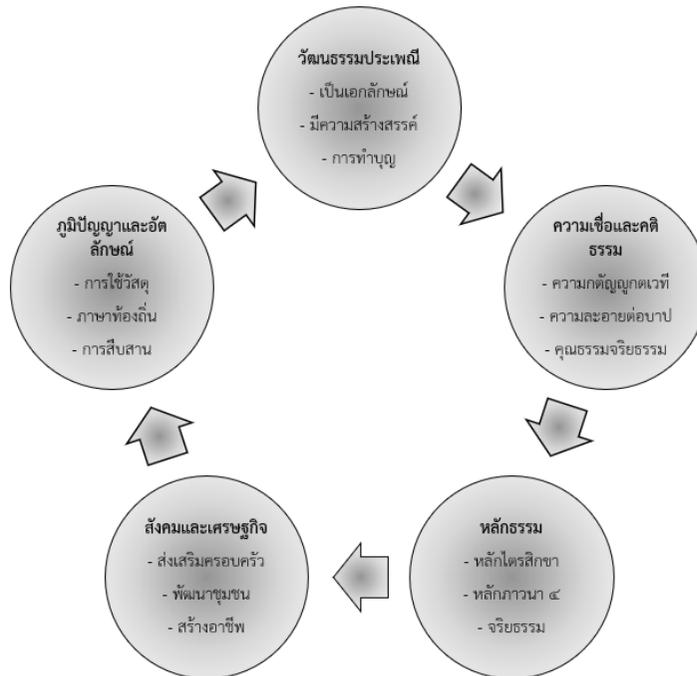
ประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของผีบรรพบุรุษที่มีอำนาจสามารถคุ้มครองและดลบันดาลโชคลาภ ความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ จากการประพฤติปฏิบัติที่ดี การมีความขยันหมั่นเพียรและเสียสละ ส่งผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ และความเชื่อเรื่องของการทำบุญที่ส่งเสริมให้ประชาชนสำนึกในผลของกรรมดี กรรมชั่ว ช่วยให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการกระทำชั่วและเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน คติธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา เป็นคติธรรมเตือนใจ และเป็นหลักปฏิบัติ คือ เรื่องความกตัญญู กตเวทิต์ ด้วยการแสดงความเคารพและขอบคุณบรรพบุรุษผ่านการทำบุญและช่วยเหลือกันในชุมชน เรื่องความละเอียดและเกรงกลัวบาป โดยไม่ทำความชั่วและละอายต่อการกระทำผิด เรื่องความสามัคคีที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัวและหมู่บ้าน และเรื่องกฎแห่งกรรม โดยการทำบุญจะช่วยดวงวิญญาณที่เร่ร่อนพ้นจากกรรมชั่ว และเป็นการเตือนสติให้ผู้มีชีวิตดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงกรรมชั่วที่จะนำไปสู่ผลเสียในภพภูมิหน้า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านทิพโส ต.ตำบลดอนกลาง อ.เภอโกสุมพิสัย จ.จังหวัดมหาสารคาม” (พระปลัดอภิสิทธิ์ ธรรมวุฒโฒ (สีพาแลว), 2562) ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและการบูชาตาของ ชาวบ้านโดยภาพรวมเป็นการมาโทษแก่เจ้าบ้านเจ้าเมือง และเป็นการขอพรจากปูตาจงดลบันดาลให้หายจากการเจ็บป่วยโดยเอาเครื่องมาสักการบูชา เพื่อให้เจ้าปู่คุ้มครองบ้านให้มีความอุดมสมบูรณ์มีฝนตกไม่ให้เกิดโรคภัยและทำไร่ทำนาให้ได้ผลดีทุกปีตลอดไป 2) คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปูตาของชาวบ้านทิพโส ตำบลดอนกลาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า คติหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ คือ หลักคติธรรม หลักศีล 5 หลักกฎแห่งกรรม หลักความกตัญญู หลักกตเวทิต์ และหลักศรัทธา

3. อภิปรายผลวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 3

ประเพณีแห่ผีตลกของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการร่วมขบวนแห่ในงานระหว่างหมู่บ้าน ในลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายญาติพี่น้องที่นับถือมีอันเดียวกัน วัตถุประสงค์ของการละเล่นที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สืบสานประเพณี เป็นการกระตุ้นและระดมคนให้เกิดแรงจูงใจในการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา โดยร่วมกิจกรรมทำบุญและฟังเทศน์มหาชาติประจำปี ดังนั้น ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลา จึงเป็นประเพณีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในด้านครอบครัว เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการเคารพบรรพบุรุษและการสร้างความสามัคคีในครอบครัว ด้านสังคม

ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนผ่านการร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและการสืบทอดวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การขายสินค้า การผลิตอาหารและของที่ระลึก และด้านภูมิปัญญา เป็นการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประเพณีเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ ความสงบสุข และพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมในเทศกาลสงกรานต์ ของประชาชนในตำบลบ้านโคก อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์” (พระใบฎีกาสมชาย ฉินนาโลโย (พงษ์พันธ์), 2564) ผลการวิจัยพบว่า คตินิยมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลบ้านโคก อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า (1) ด้านครอบครัว ทำให้สมาชิกครอบครัวมีโอกาสกลับมาอยู่พร้อมหน้ากัน และได้ร่วมกันประกอบกิจกรรมต่าง (2) ด้านชุมชน การสร้างความสมัครสมานสามัคคีของประชาชนในตำบลบ้านโคกที่เกิดจากการร่วมด้วยช่วยกันในการเตรียมความพร้อมต่าง ๆ (3) ด้านพระพุทธศาสนา กิจกรรมส่วนมากที่ปรากฏในเทศกาลสงกรานต์ การนอนวัด ถวายข้าวพันก้อนที่ประชาชนในตำบลบ้านโคกได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าวัดยังเป็นศูนย์กลาง เป็นการส่งเสริมและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลท่าปลา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์” ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับตำบลท่าปลา ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลา และการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อและคตินิยมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลก เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยตามภาพที่ 4 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 4 สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ได้ดังนี้

1. ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ประเพณีแห่ผีตลกมีความเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของประชาชนตำบลท่าปลา ในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นสร้างความภาคภูมิใจของชุมชน การนำวัสดุจากธรรมชาติและของเหลือใช้มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาแสดงออกเป็นศิลปะการแต่งกายที่มีความหมาย และการให้ความสำคัญกับการทำบุญที่เชื่อมโยงกับเทศกาลออกพรรษาและการบวชพระสามัคคีเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำบุญและสร้างความสะอาดใจ การบวชพระสามัคคีในเทศกาลนี้สะท้อนถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเน้นการสร้างสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

2. ด้านคตินิยมและความเชื่อ ประเพณีแห่ผีตลกของตำบลท่าปลามีความเชื่อท้องถิ่นที่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาผสมผสานเข้าไปด้วยกัน ผ่านรูปแบบกระบวนการพิธีกรรมการแห่ผีตลกด้วยการทำบุญในช่วงเทศกาลเทศน์มหาชาติและการบวชพระสามัคคีเพื่ออุทิศให้กับบรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ได้ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีที่เป็นคตินิยมสำคัญสำหรับประเพณีแห่ผีตลกที่มีความสอดคล้องกับคตินิยมเรื่องกรรมด้วย

การทำความคิด ละเว้นความชั่ว เจริญสติปัญญา มีความละเอียดรอบาป และตระหนักรู้ถึงผลของการกระทำ และการถ่ายทอดคติธรรมผ่านการปฏิบัติคนอยู่ในกรอบของศีลธรรม มีคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี มีความรับผิดชอบร่วมกัน ส่งผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ และความยั่งยืนของชุมชนในภาพรวม

3. ด้านหลักธรรม ประเพณีแห่งศีลสิกขาของตำบลท่าปลาเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนได้อย่างชัดเจน มีการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้นำมาบูรณาการกับประเพณีแห่งศีลสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในตำบลท่าปลา ได้แก่ (1) หลักไตรสิกขา ศีล ช่วยส่งเสริมให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม สามี สามารถพัฒนาจิตใจให้มีความมั่นคงแน่วแน่ ปัญญา ปลุกฝังจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียนผู้อื่น (2) หลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา มีการแสดงออกที่เหมาะสม มีความเมตตากรุณาอ่อนน้อมถ่อมตน สีสภาวนา มีความประพฤติสุภาพเรียบร้อย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎระเบียบของชุมชน จิตตภาวนา ฝึกความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง ฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง ปัญญาภาวนา เรียนรู้การปฏิบัติตน มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อผลของการกระทำที่ไม่ดี และเข้าใจสังขารของชีวิต (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา)

4. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ประเพณีแห่งศีลสิกขาของตำบลท่าปลาเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันฐานรากที่มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวร่วมแรงร่วมใจกันจัดประเพณีส่งเสริมความสัมพันธ์ระดับชุมชนให้มีความสามัคคี ให้มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือกันภายในชุมชนด้วยความเต็มใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญในระยะยาวทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ พร้อมทั้งส่งเสริมเศรษฐกิจที่เป็นอาชีวฐานรากของชุมชน พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่วยกระตุ้นการขยายตัวของเศรษฐกิจท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน

5. ด้านภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ ประเพณีแห่งศีลสิกขาของตำบลท่าปลาเป็นมรดกด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลท่าปลา รักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านประเพณีแห่งศีลสิกขาด้วยการนำวัสดุจากธรรมชาติหรือของเหลือใช้มาเป็นส่วนประกอบหลักในการสร้างหัตถ์ผลิตจาก ไม้ไผ่ ผ้าเก่า เศษผ้า กระดาษ และวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น แสดงให้เห็นความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์ และดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนด้วยภาษาท้องถิ่น พิธีกรรม เพลงพื้นบ้าน ที่หลอมรวมเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ถิ่นทอดภูมิปัญญาที่เกิดจากประเพณีแห่งศีลสิกขาจากผู้สูงวัยสู่คนรุ่นใหม่ สร้างศูนย์เรียนรู้ด้านภูมิปัญญา มีรูปแบบการเรียนรู้ภายในชุมชน เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงความมั่นคงทางวัฒนธรรม และเป็นกลไกสำคัญในการรักษาประเพณีที่สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างมีชีวิตชีวา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) การสนับสนุนการฝึกฝนและถ่ายทอดภูมิปัญญาวิธีการทำหัวผีตลกและงานฝีมือต่าง ๆ ให้กับเยาวชนและผู้สนใจ และสนับสนุนการใช้วัสดุท้องถิ่นในการสร้างหัวผีตลก เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหายและสามารถสืบทอดต่อไปได้

(2) การสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน เช่น การทำบุญ การสร้างหัวผีตลก และกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน การทำบุญและการพึ่งเทศน์มหาชาติ ประจำปี เป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้ถึงความสำคัญของการทำดีและการหลีกเลี่ยงการทำชั่ว เช่น การทำบุญ การรักษาศีล และการเจริญภาวนา กระตุ้นให้เกิดการทำความดีร่วมกัน

(3) ควรจัดตั้งโปรแกรมการศึกษาหรือโครงการอนุรักษ์เพื่อให้เยาวชนและคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณี เช่น การพึ่งเทศน์มหาชาติ การทำบุญร่วมกันในครอบครัว และชุมชน เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(1) สร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนให้ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีด้วยการสร้างความสัมพันธ์ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน นำไปสู่การสร้างกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนมีความร่วมมือและร่วมสนุกไปกับการอนุรักษ์ประเพณีนี้ในอนาคต

(2) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวและชุมชน พร้อมทั้งสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านและช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการทำบุญและการเคารพบรรพบุรุษ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนต่าง ๆ และนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือที่ยั่งยืน

(3) การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิธานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในโรงเรียน เพื่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำหัวผีตลกจากวัสดุต่าง ๆ จะช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้และรักษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

दनัย ไชยโยธา. (2538). ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ทีมศึกษาประวัติศาสตร์ท่าปลา. (2562). คู่มือการประกอบพิธีเข้าหัวผีตลก. งานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของดีอำเภอท่าปลา ครั้งที่ 5.

พระครูศรีสุตโสมถน (เงิน ชาตเมธี). (2565). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีแห่ผีตลกของชาวไทย-ยวน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระใบฎีกาสมชาย ฉินนาลโย (พงษ์พันธ์). (2564). วิเคราะห์ความเชื่อและคติธรรมในเทศกาลสงกรานต์ ของประชาชนในตำบลบ้านโคก อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดอภิสิทธิ์ ธมมวฑฒ (สีพาแล้ว). (2562). การศึกษาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวบ้านทิพโส ต่าบลดอนกลาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาลา คำจันทร์. (2559). เล่าเรื่องผีล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.

สุวิมล ติรกานันท์. (2555). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

